

2021-09-14

Överförmyndarnämnden

Remissyttrande, Gode män och förvaltare – en översyn (SOU 2021:36), betänkande av Ställföreträdarutredningen

Ärendebeskrivning

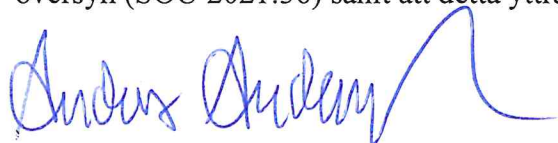
Ställföreträdarutredningen lämnade i maj 2021 betänkandet Gode män och förvaltare – en översyn (SOU 2021:36) till statsrådet och chefen för Justitiedepartementet.

Överförmyndarnämnden beslutade vid sammanträde den 16 juni 2021 § 22 uppdra åt undertecknad upprätta förslag till yttrande samt förslag om detta förslag om yttrande skall insändas till Justitiedepartementet.

Bilagt denna skrivelse finns förslag till remissyttrande.

Förslag

Undertecknad föreslår överförmyndarnämnden beslutar anta föreliggande förslag till remissyttrande över Ställföreträdarutredningens betänkande Gode män och förvaltare – en översyn (SOU 2021:36) samt att detta yttrande insänds till Justitiedepartementet.

Anders I Andersson
Kanslichef

2021-09-14

Justitiedepartementet

Remissyttrande, Gode män och förvaltare – en översyn (SOU 2021:36)

Inledning

Bergslagens överförmyndarnämnd önskar avge följande yttrande med anledning av Ställföreträdarutredningens betänkande Gode män och förvaltare – en översyn (SOU 2021:36).

4 Nordisk utblick

Ställföreträdarutredningens betänkande blir en halvmesyr då den inte rekommenderar en utredning om statligt övertagande av överförmyndarverksamheten likt i övriga Norden. Ställföreträdarutredningens vägran att belysa detta blir besynnerligare i beaktande av den misstro den visar mot dagens kommunala överförmyndare. Detta kan åskådliggöras av att på sidan 320 anför Ställföreträdarutredningen angående kommunala överförmyndares kontroll av årsberättelse att ”Det framstår som ovanligt att uppgifterna i redogörelsen kontrolleras i någon närmare utsträckning”, vilken föranleder förslag om ökade krav på överförmyndarens tillsyn (sidan 323). Vidare menar Ställföreträdarutredningen att ”Under utredningen har flera ställföreträdare och intresseföreningar påtalat att det är relativt vanligt att en årsräkning som ges in före den 1 mars granskas först i slutet av året eller till och med under året därpå” (sidan 331).

Ställföreträdarutredningen anger på sidan 351 att kommunala överförmyndare är inkompetenta genom att fastställa att ”I princip alla aktörer har dock påtalat att variationen är mycket stor och att det fortfarande finns verksamheter där kompetensen brister. Bland annat har flera länsstyrelser och överförmyndare lyft fram att kompetensnivån i vissa överförmyndarverksamheter är så låg att det kan få negativa konsekvenser för huvudmännen. Många har pekat på att myndighetsutövningen blir godtycklig, att beslut fattas i strid med lag och tillsynen över ställföreträdare har stora brister... En återkommande uppfattning är att bristerna är vanligast i små överförmyndarverksamheter, särskilt de med en ensam överförmyndare utan stöd från en tjänstemannaorganisation.”

Vidare menar Ställföreträdarutredningen att ”Vi har fått uppfattningen att brister hos överförmyndaren inte sällan har sin grund i att verksamheten är lågt prioriterad och ibland eftersatt i den kommunala verksamheten. VI förslår därför att ett grundläggande krav på överförmyndarverksamheten ska tas in i lagstiftningen. En sådan bestämmelse bör tydliggöra att verksamheten ska bedrivas med god kvalitet och kvaliteten ska utvecklas och säkras” (sidan 355).

Ställföreträdarutredningen anför i sitt resonemang om obligatorisk överförmyndarnämnd att ”Frågan om rättssäkerhet, kompetens och kvalitet i överförmyndarverksamheten är dock av sådan vikt att den inte fullständigt kan överlämnas till de olika kommunerna” (sidan 365).

Ovanstående inkompetensförklaring av kommunal överförmyndarverksamhet, vilket enbart är ett fåtal exempel av Ställföreträdarutredningens uppfattning, visar på utredningens misstro mot kommunal överförmyndarverksamhet, förvisso baserat på hörsägen och i avsaknad av faktaredovisning, är av så allvarlig art att Ställföreträdarutredningen rimligtvis skulle rekommendera en utredning av statligt övertagande av överförmyndarverksamheten. Detta vore ännu mer logiskt då Ställföreträdarutredningen inom andra områden frångått direktiven varför utredningens ursäkt att ”I vårt uppdrag har dock inte ingått att förändra systemet i grunden och vi har därför inte övervägt om överförmyndarfrågorna hade kunnat hanteras mer effektivt på något annat sätt, eller vilka konsekvenser en förändrad ordning skulle föra med sig i stort” (sidan 515) inte kan anses vara sanningsenligt. Ställföreträdarutredningen intar således den något förbryllande uppfattningen att kommunala överförmyndarverksamheten är undermålig, till och med till viss del kriminell, men trots detta skall det inte utredas statligt övertagande av ansvaret.

6.4.1 Ökad insyn för huvudmannen

Ställföreträdarutredningen påstår att ”Det framstår dock som relativt vanligt att huvudmän har mycket liten eller ingen insyn i ställföreträdarens verksamhet och i sina egna angelägenheter” (sidan 211). Detta är ett starkt påstående, i synnerhet som ingen evidens presenteras, således ett subjektivt tyckande.

7.4.1 Stärkt skydd för uppgifter om huvudmannen

Ställföreträdarutredningen anför angående anhörigas rätt till att ta del av handlingar som rör huvudmannen att ”En ordning som enligt vår uppfattning innebär en rimlig avvägning är att maken eller sambon och de närmaste släktingarna som utgångspunkt ska ha rätt att ta del av handlingar hos överförmyndaren men att det införs en möjlighet att neka den anhörige att ta del av en handling om det med hänsyn till den enskildes intresse finns särskilda skäl mot att handlingen lämnas ut” (sidan 222f). Utlämnande av handlingar av personlig karaktär är tveksamt av integritetsskäl och därför borde Ställföreträdarutredningen ha utvecklat vad den anser vara särskilda skäl för att inte lämna ut en handling.

8 Huvudmannens möjligheter att få information och stöd från överförmyndaren

8.5 Överväganden och förslag

Ställföreträdarutredningen anger att ”Vi föreslår därför en regel som erinrar om överförmyndarens serviceskyldighet enligt förvaltningslagen. Bestämmelsen bör lämpligen tas in i förmyndarskapsförordningen” (sidan 230). Skall det verkligen vara nödvändigt att ange i en förordning att överförmyndaren skall följa lagen eller skall det läsas som ännu ett utslag av Ställföreträdarutredningens misstro mot kommunal överförmyndarverksamhet?

Ställföreträdarutredningen förslår att ”Det ska bli tydligare för huvudmän vad ställföreträdarskapet innebär. I samband med att en ställföreträdare utses ska överförmyndaren vara skyldig att lämna tydlig och anpassad information till huvudmannen” (sidan 228). Vad menar Ställföreträdarutredningen med ”anpassad information”? Detta krav

kan i sin förlängning medföra ett enormt merarbete för överförmyndaren om inte några begränsningar vad beträffar ”anpassad” införs.

10.6.6 En försäkring som kommunens ansvarar för?

Ställföreträdarutredningen anser att ”Det skulle därför inte vara möjligt för kommunerna att i nuläget leva upp till ett krav på att tillhandahålla sådana försäkringar. Vi väljer mot den bakgrunden att inte nu lägga fram ett förslag i frågan. Det finns dock anledning att ta upp saken på nytt, om och när det finns fullgoda försäkringar på marknaden” (sidan 256). Det förefaller märkligt att kommunen skulle tillhandahålla försäkringar till personer, i detta fall ställföreträdare, vilka inte är anställda i kommunen och som kommunen har tillsynsansvar över.

11.4.2 Överförmyndaren skall informera ställföreträdaren om vilka uppgifter som uppdraget förväntas omfatta

Bergslagens överförmyndarnämnd menar att problemet inte utgörs av ställföreträdare saknar kunskap om uppdraget utan det stora problemet är bristande kunskaper om ställföreträdaruppdragets innebörd bland allmänheten och inte minst exempelvis banker och socialtjänst.

På sidan 267 anser Ställföreträdarutredningen att informationen till ställföreträdare skall dokumenteras men vad denna dokumentation skall bestå av anges inte.

11.4.3 Godmanskap skall inte anordnas om en mindre ingripande åtgärd är tillräcklig

Bergslagens Överförmyndarnämnd är positiv till att det blir ”... tydligare i lagstiftningen att godmanskap inte ska anordnas om den enskilde bedöms kunna få tillräcklig hjälp genom mindre ingripande åtgärder” (sidan 267). Detta är inte uppenbart för exempelvis personal inom socialtjänsten.

12 Utbildning för ställföreträdare

12.5 Övervägande och förslag

Bergslagens överförmyndarnämnd anser att obligatorisk introduktionsutbildning även skall omfatta nuvarande ställföreträdare.

13 Stöd till ställföreträdare

13.5 Överväganden och förslag

Bergslagens överförmyndarnämnd delar Ställföreträdarutredningens uppfattning att det inte skall ”... införas en författningsreglerad skyldighet för överförmyndare att erbjuda ställföreträdare råd och stöd” (sidan 284). Skulle överförmyndarverksamheten ges skyldighet till att erbjuda råd och stöd kan det uppstå problem angående överförmyndarens roll, kombinerad tillsynsroll och rådgivande organ medför otydlighet.

14.4.1 När ställföreträdaren vill avsluta sitt uppdrag skall överförmyndaren agera

Ställföreträdarutredningens förslag att överförmyndaren skall förordna en ny ställföreträdare snarast möjligt är av kosmetisk art och snarast ytterligare ett utslag av Ställföreträdarutredningens misstro mot kommunala överförmyndare.

15 Professionella ställföreträdare

Ställföreträdarutrensningens förslag angående professionella ställföreträdare är förvirrande och högst oklara. På sidan 307 anges att en person inom sin anställning skall kunna ta uppdrag som god man på grund av uppdragets svårighetsgrad eller om särskilda skäl med hänsyn till den enskilde föreligger. På sidan 508 säger Ställföreträdarutrensningen att ”Vårt förslag innebär att samma regler ska gälla för de anställda ställföreträdarna som för andra ställföreträdare, bland annat vad gäller arvudet.” Vad menar Ställföreträdarutredningen, skall en professionell ställföreträdare utföra uppdraget i sin tjänst och få arvode utöver ordinarie lön? Skall en professionell ställföreträdare utföra uppdraget på fritiden? Uppdraget skall vara personligt även för professionella ställföreträdare enligt utredningen, det vill säga inte tjänstebaserat. Har en professionell ställföreträdare både lön och arvode kan det knappast anses vara samma regler som för ideella ställföreträdare. Vidare är ställföreträdarutredningen diffus gällande innebörden av ”uppdragets svårighetsgrad” och ”särskilda skäl med hänsyn till den enskildes intressen.” Bergslagens överförmyndarnämnd anser att ett eventuellt införande av professionella ställföreträdare, vilket i sig är positivt, måste definieras stringentare än vad Ställföreträdarutredningen gör.

16 Ställföreträdarens redovisning och överförmyndarens tillsyn

16.5.1 Tydligare krav på ställföreträdarens redovisning

Ställföreträdarutredningen föreslår att ”Ställföreträdare ska inte kunna befrias från redovisningsskyldighet – men möjligheten till förenklad redovisning ska utvidgas” (sidan 321). Bergslagens överförmyndarnämnd anser att möjligheten att befria ställföreträdare från redovisningsskyldighet skall fortsatt vara möjligt om särskilda skäl föreligger, exempelvis ställföreträdarens död.

16.5.2 Tydligare krav på överförmyndarens tillsyn

Ställföreträdarutredningen skriver ”Vi menar att överförmyndarens tillsyn också bör innefatta ett kvalitativt inslag, för att säkerställa hög rättssäkerhet och för att förebygga och förhindra missförhållanden. En sådan kvalitativ granskning bör t.ex. innefatta att genom förfrågningar till huvudmannen, anhöriga eller andra personer i huvudmannens närhet försäkra sig om att ställföreträdarskapet fungerar och att uppgifterna i årsräkningen och årsberättelsen stämmer” (sidan 324). Bergslagens överförmyndarnämnd vill betona att detta förslag innebär ett mycket stort merarbete för överförmyndaren.

16.5.3 Ökade befogenheter för överförmyndaren

Ställföreträdarutredningen konstaterar att överförmyndaren kan begära in uppgifter från myndigheter, banker, kreditmarknadsföretag, värdepappersbolag och svenska värdepapperscentraler. Bergslagens överförmyndarnämnd vill påtala att det inom ovan nämnda verksamheter finns bristande kunskaper om att de har skyldighet att lämna uppgifter till överförmyndaren.

17 Granskning inom rimlig tid

17.4 Aktörernas erfarenheter

Ställföreträdarutredningen menar att ”Det finns en spridd uppfattning om att granskningen ofta tar mycket lång tid. Under utredningen har flera ställföreträdare och intresseföreningar

påtalat att det är relativt vanligt att en årsräkning som ges in före den 1 mars granskas först i slutet av året, eller till och med under året därpå” (sidan 331). Frånsett att Ställföreträdarutredningen luftar subjektiva synpunkter från särintressen, måste konstateras att den huvudsakliga anledningen till att granskning av årsräkningar tar lång tid är att dessa inte är kompletta och/eller direkt felaktiga.

17.5.2 En tidsgräns för granskning skall införas

I de fall Ställföreträdarutredningens förslag om att överförmyndarens granskning av årsredovisningar skall ske senast inom sex månader, måste denna lagreglering tydliggöras med att granskningen av årsräkningar skall ske senast sex månader efter komplett, fullständig och korrekt årsräkning inlämnats.

18 Arvode och kostnadsersättning till ställföreträdare

18.6.1 Reglerna om arvode bör i nuläget inte ändras

På sidan 342 öppnar Ställföreträdarutredningen för att kommunen skall betala ut arvode och kostnadsersättningar till ställföreträdare för att huvudmannen senare skall betala till kommunen. Bergslagens överförmyndarnämnd motsätter sig detta mycket starkt. Det finns ingen juridisk relation mellan huvudman och kommun, huvudmannen har en skuld till ställföreträdarna, inte kommunen. Det är juridiskt tveksamt om kommunen kan hävda att en huvudman skall betala en skuld till en ställföreträdare till en kommun, huvudmannen kan mycket riktigt hävda att denne inte har någon skuld till kommunen. Därtill kommer att kommunen genom detta skulle åläggas ett enormt merarbete, fakturera huvudmän och inte minst genom att driva in skulderna.

19 Kompetens och kvalitet i överförmyndarverksamheten

19.9 Överväganden och förslag

Ställföreträdarutredningen föreslår att ledamot eller ersättare skall vara lämplig för uppdraget enligt lagstiftningen. Detta är ett uttalat misstroende mot svenska demokratin. Här framför Ställföreträdarutredningen sin misstro mot svenskt partiväsen då den anser att det skall skrivas in i lagstiftningen att en ledamot eller ersättare skall vara lämplig för att bli vald. Hur detta korresponderar med begreppet demokrati är svårt att se när det lagregleras vilka personer som är valbara till förtroendeuppdrag. Ännu mer osmakligt blir förslaget när ställföreträdarutredningen inte definierar lämplig eller vilka som är olämpliga för att vara ledamot eller ersättare i en överförmyndarnämnd. Hänvisning på sidan 354 till ”... bland annat omdömesförmåga erfarenhet och rättrådighet” är enbart av svepande generell karaktär. Ställföreträdarutredningens förslag måste avslås å det kraftigaste som ett utslag av kraftig hybris.

Nu upphör inte Ställföreträdarutredningens märkligheter inom detta område. På sidan 352 står det ”Det ska framgå av lag att varje överförmyndarnämnd ska bedrivas med god kvalitet och kvaliteten i verksamheten systematiskt och fortlöpande ska utvecklas och säkras. Uppgifterna ska utföras av personer med lämplig utbildning och erfarenhet.” Tydligare kan knappast Ställföreträdarutredningens misstro och fördömanden av kommuners överförmyndarverksamhet åskådliggöras. Ställföreträdarutredningen ägnar sig åt trams, skall inte all offentlig verksamhet systematiskt och fortlöpande utvecklas och säkras? Skall inte

all verksamhet, såväl offentlig som privat, ”utföras med av personer med lämplig utbildning och erfarenhet”? Skriva in dessa självklarheter i lagstiftningen är onödigt.

Märkligheterna i Ställföreträdarutredningens betänkande fortsätter på sidan 355, där står det ”Vi har fått uppfattningen att brister hos överförmyndaren inte sällan har sin grund att verksamheten är lågt prioriterad och ibland eftersatt i den kommunala verksamheten. Vi föreslår därför att ett grundläggande krav på överförmyndarverksamheten ska tas in i lagstiftningen. En sådan bestämmelse bör tydliggöra att verksamheten ska bedrivas med god kvalitet och kvaliteten fortlöpande ska utvecklas och säkras.” På sidan 360 heter det att ”I nuläget har överförmyndarverksamheten ofta låg status i många kommuner” och på sidan 364 ”Detta har betydelse inte minst eftersom överförmyndarverksamheten fortfarande ofta är eftersatt och har låg status i vissa kommuner.” Detta är snömos och enbart uttryck för fåfängan bland personer inom överförmyndarverksamheten. Uttryck som ”långt prioriterad” och ”låg status” borde en statlig utredning hålla sig borta från för den egna trovärdigheten. Det är pinsamt att implicit antyda att det skall förekomma statusjakt mellan kommunala verksamheter, de personer som ägnar sig åt detta borde inte anses lämpliga för anställning i offentlig verksamhet.

20 Överförmyndarnämnd som obligatorisk organisationsform

Bergslagens överförmyndarnämnd motsätter sig bestämt lagkrav på obligatorisk överförmyndarnämnd. Utifrån den kommunala självstyrelsen är det oacceptabelt med statlig organisationsstyrning av kommuner.

23 Ett centralt organ

Bergslagens överförmyndarnämnd är positiv till en central statlig myndighet.

25 Ett nationellt ställföreträdarregister

Bergslagens överförmyndarnämnd förespråkar att ett nationellt ställföreträdarregister upprättas men önskar påtala att ett för överförmyndaren viktigt innehåll i registret är antalet uppdrag för respektive ställföreträdare.

26 Frågor om digitalisering

Bergslagens överförmyndarnämnd vill varna för allt för stor tilltro till digitaliseringens frälsning.

26.5.4 Digitala framtidsfullmakter

Bergslagens överförmyndarnämnd anser att det skall inrättas ett krav på central registrering av framtidsfullmakter. Anledning till denna uppfattning är att det kan dröja oerhört lång tid, uppemot 50-60 år, från det att en framtidsfullmakt upprättas till att den träder i kraft. Sannolikheten att framtidsfullmaktens existens glöms bort är uppenbar. Utifrån detta håller inte motivet mot registrering att övriga fullmakter inte registreras, dessa upprättas huvudsakligen för ett snart ikraftträdande.

28 Konsekvenser

28.5.2 Konsekvenser för kommunerna

Ställföreträdarutredningen konstaterar att ”Genomgående gäller att det är mycket svårt att beräkna de exakta ekonomiska konsekvenserna” (sidan 504) och ”Det är svårt, för att inte säga omöjligt, att uppskatta kostnadsminskningen till ett preciserat belopp. Vi gör bedömningen att den i varje fall inte bör understiga 40 miljoner kronor per år” (sidan 514). Därav följer att Ställföreträdarutredningens beräkningar är ytterst tveksamma och exempelvis hur de 40 miljoner kronorna beräknats framgår inte. Det är Bergslagens överförmyndarnämnds övertygelse att Ställföreträdarutredningens beräkningar är för låga vad gäller ökade kostnader för kommunerna. Det är oerhört viktigt att finansieringsprincipen upprätthålls, varför med tanke på detta och de svåra eller omöjliga beräkningarna av merkostnader för kommunerna, bör det inrättas avstämningar vid olika tidpunkter för att konstatera kommunernas merkostnader och reglera statens kompensation till kommunerna utifrån detta.

Övrigt

Bergslagens överförmyndarnämnd kan konstatera bland annat följande merarbete för kommunerna:

- Underrätta huvudmannen efter genomförd granskning om att granskningen genomförts och resultatet av den (sidan 214).
- Lämna tydlig och anpassad information till huvudmannen om vad ställföreträdarskapet innebär (sidan 228).
- ”Överförmyndarnämnden ska informera huvudmannen om att han eller hon kan framföra klagomål mot sin ställföreträdare och hur klagomålet kan framställas (sidan 237).
- ”Överförmyndaren ska vara skyldig att anmäla till allmän åklagare om en förmyndare, god man eller förvaltare kan misstänkas för att ha begått ett brott mot sin huvudman för vilket fängelse är föreskrivet och som har samband med verksamheten (sidan 248).
- ”Det ska införas en skyldighet för överförmyndaren att innan en ställföreträdare förordnas informera honom eller henne om vad som förväntas ingå i uppdraget. Överförmyndaren ska dokumentera den information som har lämnats (sidan 265).
- ”Överförmyndaren ska ansvara för att de som vill bli ställföreträdare genomgår introduktionsutbildningen och att de utifrån sina behov och uppdrag erbjuds fördjupad utbildning” (sidan 276).
- Årsberättelse från ställföreträdare som skall granskas (sidan 320f).
- Ställföreträdare skall inte kunna befrias från redovisningsskyldighet (sidan 321).
- Större krav på tillsyn av ställföreträdare (sidan 323f).
- Besluta om godmanskap (sidan 384).
- Skyldighet att lämna statistik ökas (sidan 423).
- Underrätta registermyndigheten om slutgiltiga och interimistiska beslut rörande tillsättande av ställföreträdare (sidan 444).

